

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLANING MOLİYAVIY SAVODXONLIKNI SHAKLLANTIRISHDA HORIJYIY TAJRIBALARNI TAHLILI

Parpiyeva Gulbahor Mirzavaliyevna

O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va
maktab ta'limi vazirligi, Maktabgacha
ta'lim tizimi faoliyatini muvofiqlashtirish
bo'limi boshlig'i

Annotatsiya. Maktabgacha yosh shaxsni shakllantirishning eng muhim bosqichi hisoblanadi va u moliyaviy savodli shaxsni shakllantirish uchun zarur bo'lgan, uning keyingi rivojlanishi uchun asos bo'ladi, bu mas'uliyat, ehtiyotkorlik, irodali fazilatlar, qiziqish, bilish faoliyati, hissiy tajribaga ochiqlik va hamdardlik kabi individual psixologik xususiyatlarni o'z ichiga oladi. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolaning moliyaviy savodxonlikni shakllantirishda xorijiy tajribalarni tahlili haqida hamda kerakli ma'lumot va tavsiyalar asosida aniq yo'nalishlarni belgilab olish, mahalliyashtirish.

Kalit so'zlar: moliyaviy savodxonlik, strategiya, o'yin, kognitiv, ilmiy tadqiqot, foydali iqtisodiy ko'nikmalar, kundalik hayotdagi odatlar, iqtisodiy tarbiya, pul, narx, mahsulotlar sotib olish va ayirboshlash.

Аннотация: Дошкольный возраст считается важнейшим этапом становления личности и служит основой для ее дальнейшего развития, необходимого для формирования финансово грамотной личности, включающей такие индивидуально-психологические особенности, как ответственность, внимательность, волевые качества, любознательность, познавательная деятельность, открытость и сочувствие эмоциональному переживанию. В этой статье рассказывается об анализе зарубежного опыта дошкольника в формировании финансовой грамотности, а также о том, как на основе необходимой информации и рекомендаций определить конкретные направления, локализовать

Ключевые слова: финансовая грамотность, стратегия, игра, познавательные, научные исследования, полезные экономические навыки, привычки в повседневной жизни, экономическое воспитание, деньги, цена, покупка и обмен продуктов.

Annotation: Preschool age is considered the most important stage of personality formation and serves as the basis for its further development, necessary for the formation of a financially literate personality, including such individual psychological characteristics as responsibility, attentiveness, strong-willed qualities, curiosity, cognitive activity, openness and empathy for emotional experience. This article describes the analysis of preschoolers' foreign experience in the formation of financial literacy, as well as how to identify specific areas and localize them based on the necessary information and recommendations.

Keywords: financial literacy, strategy, game, cognitive, scientific research, useful economic skills, habits in everyday life, economic education, money, price, purchase and exchange of products.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 08.04.2025-yildagi 210-son qarori bilan "2025–2030 yillarda davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiyasi"ni amalga oshirish bo'yicha moliyaviy savodxonlikni kengaytirishga qaratilgan dastur hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishishi iqtisodiy mustaqillik sari qo'yilgan ilk qadam bo'ldi. Mustaqil davlatimiz siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biri bank tizimini isloh qilish va uni

tubdan o'zgartirishga qaratildi. Bank tizimini isloh qilish hukumatimizning bozor iqtisodiyotiga bosqichma-bosqich o'tish dasturiga muvofiq amalga oshirila boshlandi. [1].

Vazirlar Mahkamasining 08.04.2025-yildagi 210-son qarori bilan "2025–2030 yillarda davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiyasi" tasdiqlandi. Uning asosiy vazifalari – davlat moliyasini boshqarish sohasidagi islohotlarni tartibga solish, moliyaviy barqarorlik va intizomni mustahkamlash orqali byudjet taqchilligini qisqartirish, byudjet ochiqligini ta'minlash, soliq ma'murchiligini optimallashtirish va uning samaradorligini yanada oshirish. Strategiyaning maqsadlari qatorida shuningdek byudjet xarajatlari samaradorligiga erishish, davlat qarzini makroiqtisodiy xavfsiz darajada ushlab turish va davlat byudjeti likvidligini oshirish ham bor. [2].

Maktabgacha yosh shaxsni shakllantirishning eng muhim bosqichi hisoblanadi va u moliyaviy savodli shaxsni shakllantirish uchun zarur bo'lgan, uning keyingi rivojlanishi uchun asos bo'ladi, bu mas'uliyat, ehtiyotkorlik, irodali fazilatlar, qiziqish, bilish faoliyati, hissiy tajribaga ochiqlik va hamdardlik kabi individual psixologik xususiyatlarni o'z ichiga oladi. Maktabgacha yoshdagi bola birinchi ijtimoiy tajribani oladi, atrofidagi dunyo haqida bilib oladi, ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni kuzatadi. Bularning barchasi moliya sohasi, uning asosiy tarkibiy qismlari (mehnat munosabatlari, pul, qiymat, narx, sotib olish-sotish va h.k.) haqidagi dastlabki tasavvurlarni o'zlashtirishga yordam beradi.

Maktabgacha yoshdagi iqtisodiy ta'limning muhimligini ta'kidlagan holda, olimlarning aksariyati (L.N. Galkina, E.A. Kurak, I.A. Sasova, A.D. Shatova va boshqalar) uni axloqiy va mehnat tarbiyasi bilan uzviy bog'liq deb hisoblashadi: kattalar mehnatiga oid bolalarning tasavvurlari fanda moliyaviy savodxonlikning tarkibiy qismi sifatida qaraladi, mehnatsevarlik, ehtiyotkorlik, tadbirkorlik, samaradorlik, amaliylik insonning iqtisodiy jihatdan muhim fazilatlaridir.

Iqtisodiyot, mehnat va ijtimoiy-axloqiy tarbiyani batafsil integratsiyalash g'oyasi A.D. Shatovanning tadqiqotlarida keltirilgan. U katta yoshdagi bolalar iqtisodiy toifalarni muayyan hayotiy vaziyatlar bilan bog'lay olishini va topishga qodir ekanligini isbotladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning iqtisodiy ta'limi ham bolaning kognitiv rivojlanishi nuqtai nazaridan, uni atrofida va ijtimoiy voqelik bilan tanishish bilan bir qatorda ko'rib chiqiladi. Olimlarning fikriga ko'ra (I.A. Sasova, A.D. Shatova va boshqalar), eng sodda moliyaviy g'oyalarni shakllantirish jarayonida bolalarda iqtisodiy ma'lumotlarga qiziqish paydo bo'ladi, moliyaviy munosabatlarda ishtirok etish va oilalarining iqtisodiy hayotida ishtirok etish tajribasi orttiriladi [9]. Kembrij universiteti (Buyuk Britaniya) tomonidan maktabgacha yoshdagi bolalarda odatlarni shakllantirish bo'yicha o'tkazilgan tadqiqot (2013) shuni ko'rsatdiki, pulni to'g'ri boshqarish (xususan, o'z-o'zini nazorat qilish) uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar 7 yoshga kelib shakllana boshlaydi:

1. bolalar asta-sekin o'zlari xohlagan narsalar pul kerakligini tushunishadi;

2. kechiktirilgan qoniqish va pul to'plash tushunchasini tushuna oladi va ehtiyojlar va istaklar o'rtasidagi farqni ko'ra oladi [7].

Xorijiy olimlarning ilmiy ishlarida (T. Jay, S. Rashid, I. Xenidou-Dervou, K. Moeller, K. Holden, L. Scheinholz, D. Dietrich, B. Novak va boshqalar) Maktabgacha yoshdagi bolalarda moliyaviy bilim va ko'nikmalarni shakllantirishning quyidagi xususiyatlari tavsiflanadi:

- bolalar (4 yoshgacha) kelajakda ro'y beradigan va hayotida alohida ma'noga ega bo'lgan bir nechta voqealarni (tug'ilgan kun, kafelarga tashrif buyurish va h.k.) ajrata boshlaydilar;

- bolalar (4 yoshdan 6 yoshgacha) pul nima uchun kerakligini tushunishadi, uni tejash mumkin (keyinchalik sarflash); nima uchun pulni tejashni xohlashlari mumkinligi haqida tasavvurga ega bo'lish; turli tangalar va banknotalarni tavsiflash va nomlash mumkin;

- bolalar (4 yoshdan 6 yoshgacha) o'zlariga kerak bo'lgan va xohlagan narsalar o'rtasidagi farqni tushuntirishlari mumkin; pulni qanday sarflashni oddiy tanlash;

- bolalar (4 yoshdan 6 yoshgacha) olish, sarflash, pulni tejash usullari haqidagi g'oyalarni egallashlari mumkin, ular tegishli ko'nikmalarni shakllantirishi mumkin;

- bolalar (5-6 yosh) almashinuvning bir necha turiga ega: assotsiativ o'zaro munosabat (baham ko'rganligi sababli baham ko'rishdi (biror narsa berdi); qat'iy o'zaro munosabat (ob'ektni o'xshash yoki qimmatroq narsaga almashtirishi mumkin);

- bolalar (5-6 yoshgacha) ba'zi tanga va banknotlar ma'lum bir xaridni amalga oshirish uchun etarli qiymatga ega emasligini tushuna boshlaydilar; pulning qiymati, uni olish manbalari to'g'risida tasavvurga ega bo'lish;

- bolalar (6 yoshga qadar) almashinuv va bozorlar qanday ishlashi to'g'risida boshlang'ich (ya'ni ba'zan noto'g'ri, ba'zan to'liq bo'lmagan) tushunchaga ega (masalan, sotuvchining roli tovarlar / xizmatlar va pulni o'zgarish shaklida taqdim etish, xaridorning roli sotuvchiga pul berishdir) [5;7].

Ilmiy ishlarda ta'kidlanishicha, moliyaviy savodxonlikni shakllantirish bolalarning psixologik xususiyatlari (ular bilan o'zaro o'zaro aloqaning munosib shakllari, vositalari, usullari va texnikasini tanlang) va bu jarayonni yanada qulayroq va samarali qilish uchun amalga oshirilishi kerak.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirishda ularning ayrim iqtisodiy hodisalarni anglashi hamda iqtisodiyotga bo'lgan kognitiv qiziqishlarini rivojlantirish uchun sharoit yaratadigan o'yin faoliyati samarali hisoblanadi [6].

Bir qator mamlakatlarda (Avstraliya, Buyuk Britaniya, Gonkong, Rossiya va boshqalar) maktabgacha yoshdagi bolalarda moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirish maqsadida quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga olgan ish tizimi yaratilgan:

- moliyaviy ta'limning mazmuni, vakolatlar doirasi;
- moliyaviy vakolatlarni shakllantirish bo'yicha ishlarning shakllari, usullari;
- moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirish usullari.

Maktabgacha ta'lim darajasida moliyaviy vakolatlar strategiyasini ishlab chiqish erta yoshdanoq moliyaviy savodxonlikni shakllantirish hamda O'zbekistonda ta'lim jarayonining uzluksizligi va uzluksizligini ta'minlash zarurati bilan belgilanadi.

Mamlakatimizda maktabgacha ta'limni tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar erta va maktabgacha yoshdagi bola shaxsini uning yoshi va shaxs qobiliyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlariga muvofiq ko'p qirrali taraqqiyotga yo'naltirilgan, ijtimoiy tajriba orttirilishi uchun axloqiy normalar va vakolatlarni shakllantirish, uzluksiz ta'limga tayyorgarlik ko'rsatishga qaratilgan [8]. Bu, shu qatorda, maktabgacha yoshdagi bolalarni pul munosabatlari muhim rol o'ynaydigan jamiyatdagi zamonaviy iqtisodiy munosabatlar sharoitlari bilan bosqichma-bosqich va maqbul tanishtirishni nazarda tutadi. Ushbu komponentlar to'rtta yo'nalishda taqdim etilgan:

- "Pul va pul operatsiyalari";
- "Shaxsiy moliyani boshqarish";
- "Moliyaviy tavakkalchiliklar";
- "Moliya dunyosi"

Maktabgacha ta'lim yo'nalishlari mazmunini hayotga tatbiq etish maktabgacha ta'lim yo'nalishlari mazmunini hayotga tatbiq etish maktabgacha yoshdagi bola shaxsining ko'p qirrali rivojlanishiga, shu jumladan ilk moliyaviy-iqtisodiy vakolatlarni shakllantirishga hamda real moliyaviy-iqtisodiy vaziyatlarda ratsional xatti-harakatlarini belgilovchi ijtimoiy-shaxsiy fazilatlar, qadriyatlarga yo'naltirilgan qiymat yo'nalishlarini shakllantirishga imkon beradi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, bolaning kelajak hayotdagi faolligi, uning farovon va to'kin yashashi haqidagi tasavvurlari, bilim, malaka va ko'nikmalari 4 yoshdan shakllantirilib borilishi lozim. Ko'rsatkichi past darajadagi bolalar bilan yakka ishlash, ularni kelajak hayotga tayyorlash maqsadga muvofiq.

Adabiyot va manbalar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni // O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami. – Toshkent, 2022. – PF-60.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 08.04.2025 yildagi 210-son "2025-2030-yillarda Davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"
3. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi– T.:2022
4. Krasnoperova I.V. Katta maktabgacha yoshdagi bolalarning moliyaviy savodxonligi asoslarini shakllantirishga zamonaviy yondashuvlar / I.V. Krasnoperova // Vestnik Shadrinskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta. – 2023 yil. – No 1 (57). – 14-20-betlar.
5. Zinoveva T.A. Pedagogicheskie usloviya razvitiya finansovogo gramotnosti u starshikh doshkolnikov – 2020 yil. - No 1 (28). – 36-38-betlar
6. Galkina L.N. Katta maktabgacha yoshdagi bolalarda iqtisodiy qobiliyatlarni rivojlantirish . – 2010. - No 4. – 42-bet.
7. Zinov'eva T.A. Pedagogicheskie usloviya razvitiya finansovogo gramotnosti u starshikh doshkol'nikov . – 2020 yil. - No 1 (28). – 36-38-betlar.
8. Klarina L.M. Uroki gnoma Economa i fei Ekologii [Gnome Economa va ekologiya perisi darslari]. Moskva, VITA-PRESS publ., 1995. – 40 bet.
9. Valiyeva Feruza Rashidovna, Abdunazarova Nargiza Fatxullayevna, Zakirov Alisher Akbarovich. The importance of ensuring the mental, physical, spiritual, spiritual development of educators of pre-school educational organizations. PhD. Valieva Feruza Rashidovna //Bosma //Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume 12, Issue 8. July. 2021:6919.
10. Valiyeva F.R. Ensuring continuity in the training of future professionals in the education system.// European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences/ Volume 7 Number 6, 2019. ISSN 2056-5852
11. Abdullayeva N.Sh. Leader competency and its specific characteristics in managing the school education system// American Journal Of Social Sciences And Humanity Research ISSN:2771-2141Pages:152-158|Crossref
DOI:<https://doi.org/10.37547/ajsshr/Volume04Issue02-23> Published Date: 2024-02-29
<http://theusajournals.com/index.php/ajsshr/article/view/2548>
12. Абдуллаева Н.Ш. Мактабгача таълим ташкилоти раҳбарининг менежерлик кўникмасини шакллантиришга замонавий ёндашувлар// Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендириш № 1/1 Нөкис — 2025 Б 360-368